

Suomen luonnonsuojeluliiton Pohjois-Karjalan piiri ry
Keskijärventie 75
82120 KESKIJÄRVI
pohjois-karjala@sll.fi

LAUSUNTO

29.9.2017

ASIA: Pohjois-Karjalan maakuntakaava 2040 tavoitteet

Maakuntakaavan tavoitteet (tiivistelmä ja luonnos) ovat vielä hiukan epäselvät ja monitulkintaiset. Kaava sinällään ei anna valtavasti työkaluja kaikkien tavoitteiden toteuttamiseen, mutta pidämme hyvänä, että tavoiteasetanta tehdään näkyväksi myös kaavatyössä. Yleisesti toteamme, että maakuntakaavatyössä tulisi muistaa, että kaava laaditaan ensisijaisesti alueen asukkaiden ja luonnon ehdoilla. Usein kehittämistyössä ensisijaisiksi tavoitteiksi nousee alueen luonnonvarojen erittäin tehokas hyödyntäminen sekä elinkeinoelämää hyödyttävän infrastruktuurin ylläpito ja laajentaminen.

Periaatteet

Maankäyttö- ja rakennuslaissa (MRL 28 §) edellytetään maakuntakaavassa kiinnitettävän erityistä huomiota mm. alueiden käytön ekologiseen kestävyys, vesi- ja maa-ainesvarojen kestäväan käyttöön, maiseman, luonnonarvojen ja kulttuuriperinnön vaalimiseen sekä virkistykseen soveltuvien alueiden riittävyyteen. Uudistettavissa alueidenkäyttötavoitteissa puolestaan vaaditaan, että alueidenkäytössä huolehditaan mm. luonnonperinnön turvaamisesta, luonnon monimuotoisuuden ja virkistyskäytön kannalta arvokkaiden aluekokonaisuuksien säilymisestä sekä luonnonvarojen kestävästä hyödyntämisestä. Alueidenkäyttötavoitteiden perusteluissa mainitaan, että luonnon- ja kulttuuriympäristöjen kestävä käyttö toteutuu turvaamalla niiden alueellinen monimuotoisuus ja ajallinen kerroksisuus. Perusteluissa mainitaan myös, että merkittävä osa luonnon monimuotoisuuden kannalta tärkeistä luontoarvoista samoin kuin arvokkaista yhtenäisistä luonnonalueista sijaitsee suojelualueiden ulkopuolella.

Aluerakenne 2040 -selvityksessä luonto nähtiin yhtenä tärkeimmistä vetovoimatekijöistä maakunnassa. Maakuntakaavan tavoitteisiin on nostettu aluerakenne 2040 -työn pohjalta ”Luontoarvoja vaaliva ja luonnonvaroja kestävästi hyödyntävä biotalous” sekä ”Öljyvapaa ja hiilineutraali maakunta”. Aluerakennetyössä Pohjois-Karjalan kehittämisteemoiksi nousi ”Luonnon monimuotoisuus ja luonnonvarojen kestävä käyttö”, ”Puhtaus ja terveellisyys” sekä ”Maakunnan luonnon ja vesien raaka-aineet”. Maakuntasuunnitelman visiossa puolestaan nähdään Pohjois-Karjala luonnonläheisenä maakuntana.

Erittäin tärkeitä tavoitteita luonnon monimuotoisuuden säilyttämistä sekä puhdasta ja terveellistä elinympäristöä ei voida asettaa biotaloudelle alisteisiksi tavoitteiksi. Maakuntakaavatyön alusta lähtien luonto ja biotalous on pidetty toisiinsa sidottuina, vaikka tosiasiasa tämänhetkinen biotalous

heikentää luontoarvoja, luonnon monimuotoisuutta ja ekosysteemipalveluita. Maakuntakaavan tavoitteissa ei näy lainkaan erillisenä tavoitteena luontoarvoja, luonnon monimuotoisuutta, ilmastonmuutoksen hillintää eikä ilmastonmuutokseen sopeutumista, vaikka kansainväliset sopimukset, valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet sekä kaavoitusta koskeva lainsäädäntö näin edellyttävät. Luonnon monimuotoisuuden säilyttäminen vuoteen 2040 tähtäävässä kaavassa ei voi olla enää sauhelinää, vaan luonnon monimuotoisuuden edistämisen tavoitteet tulee kirjata ylös siinä missä esimerkiksi biotalouden edistämisen tavoitteetkin.

- ➔ Luontoarvot, luonnon monimuotoisuuden säilyttäminen sekä ilmastonmuutoksen hillintä osaksi tavoitteita

Luonnon monimuotoisuus

Maakuntakaavan tavoitteissa (3.5.4) ”Pohjois-Karjalan maakuntakaava 2040 pyrkii turvaamaan luonnon monimuotoisuuden ja edistämään luonnonvarojen käyttöä kestäväällä tavalla.” Luonnon monimuotoisuus pyritään turvaamaan, mutta luonnonvarojen käyttöä edistetään – tässä on kietytettyä tavoiteasetannan keskeisin ongelma, luonnon monimuotoisuuden edistämiseksi ei aseteta erityisiä tavoitteita.

On erittäin hyvä asia, että kaavassa huomioidaan maakunnan arvokkaat viheralueet omana teeman, vaikkei tavoitteista käy ilmi, mitä näillä viheralueilla tai mainituilla arvokkailla luontoalueilla tarkoitetaan. Kaavassa tulisi käydä ilmi kuinka luonnon monimuotoisuus käytännössä turvataan. Toivottavasti viheralueet ja viheryhteydet ymmärretään aiemmista maakuntakaavoista poiketen myös ekologisina yhteyksinä, jolloin ne ovat esimerkiksi muusta talouskäytössä olevasta metsämaasta eroavia monimuotoisia yhteysverkostoja, jotka tukevat eliölajien siirtymistä alueilta toisille esimerkiksi ilmaston muuttuessa. Jos viheralueet sisältävät biodiversiteetiltaan merkittävästi eriarvoisia alueita, tulisi ne osoittaa kaavakartassa selkeästi (esim. luonnonsuojelualue vs. metsätalousalue).

- ➔ Kuinka maakuntakaava edistää luonnon monimuotoisuuden suojelua?
- ➔ Viheryhteyksien määrittely – ekologiset yhteydet

Luonnonvarojen kestävä käyttö

Luonto ja biotalous -teeman alle on nostettu kehittämiskohteena mm. luonnon monimuotoisuus ja luonnonvarojen kestävä käyttö sekä puhtaus ja terveellisyys, mutta maakuntakaavan 2040 tavoitteeksi on asetettu: ”Biotalous keskeinen aluetaloudellinen tekijä niin että Pohjois-Karjalan ominaispiirteinen luonnontilaisuus säilyy.” Tämä tavoite ei tue luonnon monimuotoisuuden säilyttämistä, saati lisää sen edellytyksiä. ”Ominaispiirteinen luonnontilaisuus” viittaa puolestaan luonnonsuojelualueiden luonnontilaisuuteen, ei niinkään talouskäytössä olevien luontoalueiden säilymiseen. Tavoitteissa mainitaan, että maakuntakaava edistää luonnonvarojen käyttöä kestäväällä tavalla, mutta mistään ei käy ilmi, kuinka tätä käytännössä ohjataan. Tavoitteissa (3.2.4) mainitaan ”Luontoarvoja vaaliva ja luonnonvaroja kestävästi hyödyntävä biotalous, kehittämiskohteena metsäbiotalouden mahdollisuudet, maatalous ja siihen liittyvä lähiruoka, elintarviketuotanto ja lähienergia, vesistöjen

biotalouspotentiaali ja kaivannaiset”. Tämän kohteen tavoite on ”monipuolinen kestävä biotalous”. Tavoite on hyvin epämääräinen ja se tulisi aukaista aiemmin todetun mukaisesti.

”Luonto ja biotalous” -teeman alle on myös nostettu kaivannaisten potentiaali. Kaivosteollisuus ei mahdu biotalous -määritelmän alle, eikä myöskään tässä ymmärrettynä luonto-teeman alle, joten se tulisi käsitellä jonkin muun teeman alaisena. Pohjois-Karjalassa tulisi kehittää biotaloutta niin, että se loisi uudenlaista elinkeinotoimintaa ja tosiasiallisesti kestävää luonnonvarojen käyttöä, esimerkiksi niin, että biotaloudella korvataan fossiilisiin luonnonvaroihin pohjautuvaa nykyistä tuotantoa.

Maakuntakaavassa tai sen tausta-aineistoissa olisi tarpeen olla liitteenä kattava kartta luonnonvarojen käytöstä kokonaisuudessaan. Kartta pitäisi sisällään niin liitteen F1 luonnonvarat –kartta-aineiston (mm. kaivosalueet, malmien tai teollisten mineraalien esiintymisalueet, turvetuotantoalueet, turvetuotannon kannalta tärkeät alueet, soran-, kallion- ja rakennuskivenottoalueet) kuin myös tiedot ja rakennetut alueet. Tällainen tarkastelu yhdessä tavanomaisen metsätalouden vaikutusten arvioinnin kanssa antaisi hyvän kokonaiskuvan luonnonvarojen käytön intensiteetistä maakunnassa. Luonnonvarojen käyttöä voitaisiin peilata myös Arvokkaat luontoalueet -teeman mukaiseen karttaan.

Biosfäärialue voitaisiin nostaa maakunnassa nykyistä merkittävämpään asemaan, koska biosfäärialue luo mahdollisuudet todelliseen luonnon monimuotoisuuden ja ekosysteemipalvelujen yhteensovittamiseen muun luonnonvarojen käytön ja paikallisten elinkeinon kanssa. Biosfäärialueilla ei ole Suomen lainsäädännössä erityisasemaa, jolloin luontevin ohjauskeino kestävä luonnonvarojen hallintaan biosfäärialueilla olisi nimenomaan maakuntakaava. Biosfäärialueelle voitaisiin osoittaa esimerkiksi suositus kevyemmästä metsänkäsitelystä (peitteinen metsätalous, avohakkuukiello) keskeisillä luontomatkailualueilla sekä suojelualueiden ympärillä.

- ➔ Luonnonvarojen kestävä käyttö tulee määritellä maakuntakaavassa
- ➔ Kaivosteollisuus tulee poistaa luonto ja biotalous -teeman alta
- ➔ Luonnonvarojen kokonaiskäytön kartan laatiminen
- ➔ Biosfäärialueelle ohjaavat kaavamerkinnot

Ilmastonmuutos

Ilmastonmuutoksen hillintä ja siihen sopeutuminen mainitaan valtakunnallisissa alueidenkäyttötaavoitteissa keskeisenä teemana. Pohjois-Karjalan ilmasto- ja energiaohjelmassa visiona vuodelle 2020 mainitaan, että ”Pohjois-Karjalassa alueidenkäytön suunnittelussa ja kaikessa päätöksenteossa tiedostetaan ja toteutetaan ilmastoystävällisiä ratkaisuja”. Maakuntakaavan 2040 tavoitteissa ilmastonmuutos näkyy lähinnä ”Öljyvapaa ja hiilineutraali maakunta” -tavoitteina. Tämä tavoite kattaa erityisesti fossiilisten polttoaineiden korvaamisen maakunnassa. Tulisi määritellä lisäksi tavoitellaanko hiilineutraaliudella myös esimerkiksi maakunnan hiilivarastojen ja -nielujen turvaamista sekä kasvihuonekaasupäästöjen vähentämistä myös muilta kuin energiantuotannon ja -kulutuksen sektoreilta. Maakuntakaavalla voidaan varautua konkreettisesti ilmastonmuutoksen sopeutumiseen esimerkiksi viheryhteyksillä, tulvariskien hallinnalla sekä tulviin ja pienilmastoon vaikuttavilla viheraluemerkinnöillä.

Toivomme, että maakuntakaavatyössä huomioidaan myös luonto- ja ilmastotavoitteiden ja biotaloustavoitteiden väliset ristiriidat, ja niiden vaikutukset tuodaan esille. Maakuntakaavan tavoitteissa mainitaan, että kaava turvaa turveresurssien riittävyyden. Turpeen käyttö energianlähteenä on ristiriidassa ilmastotavoitteiden kanssa.

→ Kuinka maakuntakaava edistää ilmastonmuutoksen hillintää ja sopeutumista?

Rannat, virkistys ja matkailu sekä reitistöt

Maakuntakaavan täytyy mahdollistaa Pohjois-Karjalan viimeisten erämaisten vesialueiden säilyminen. Kaavassa tarvitaan uudenlainen lähestymistapa arvokkaiden erämaisten pienvesistöjen turvaamiseksi. Kuntatasolla on tahtotilaa erämaisten vesistöjen säilyttämiseen ja kunnat haluavat tukea myös maakuntakaavasta arvokkaiden pienvesien säilyttämiseksi. Rantarakentamisen ohjaukseen tarvitaan jatkossakin maakunnallisia kaavamerkintöjä ja -määräyksiä. Arvokkaiden erämaisten vesialueiden säilyttäminen ja turvaaminen on syytä kirjata myös maakuntakaavan tavoitteeksi. Nämä tavoitteet on todettu muun muassa rantojen käytön työryhmässä ja ne on kirjattu myös kokousmuistioihin.

Rantojen virkistysalueet ovat erittäin tärkeitä maakunnan asukkaille, mutta myös matkailulle. Varsinkin Joensuun seudulla vapaiden rantojen osuus rantaviivasta on liian pieni suhteessa käyttöpaikneeseen.

- Rantarakentamista ohjaavat kaavamerkinnot
- Arvokkaiden erämaisten vesialueiden turvaaminen tavoitteeksi
- Virkistysalueverkoston kehittäminen ja laajentaminen erityisesti Joensuun seudulla

Joensuussa 29.9.2017

Anna Lehtinen
Puheenjohtaja

Pekka Ylhäinen
Sihteeri